

Aurèlia Moya Freire, l'acollida a França

Text i fotos: Aurèlia Moyà Freire

AURÈLIA MOYA FREIRE, tenia 13 anys al moment de l'èxode.

Ella explica com va ser acollida a França.

La "benvinguda" a França

Tenia catorze anys recent complits quan la meua família i jo vàrem arribar sans i estalvis, el dia tres de febrer de 1939, al peu dels Pirineus, entremig de la multitud, la qual desplaçant-se en tartanes, cavalls i egües, i molts a peu, fugia de la seva llar, com nosaltres, a mesura que les tropes franquistes envaïen la nostra Catalunya natal ajudades pels moros del Rif i per les tropes alemanyes i italianes.

L'èxode des del meu poble, Arbeca, fins als Pirineus, va durar unes tres setmanes. Em paregué que les carreteres i camins per arribar-hi no tenien final.. i, de ben segur que encara conserven l'empremta de les nostres petjades. Únicament les criatures més petites pujaven al carro o damunt del "ruquet" que era molt tossut..!. Ens trobàvem esgotats, teníem fred i molta gana, però havíem de seguir fent camí perseguits pels avions que ens bombardejaven i baixaven a ras de terra per metrallar-nos; aleshores ho deixàvem tot per refugiar-nos en els fossats, però el "ruquet" de la tia no ens volia seguir mai..!

A la frontera francesa

En arribar al coll de Perthus la imatge tràgica de desolació i de misèria humana que es reflectí als meus ulls quedarà, per sempre més, profundament gravada en la meua memòria: centenars de dones, criatures i vells – la majoria coberts amb mantes, per protegir-se del fred intens – continuaven llur marxa lent entre els carros, tartanes i altres vehicles abandonats (com els nostres) al costat de la carretera, junt amb farcells de roba, llibres, matalassos..., entre els gemecs dels soldats ferits, els plors dels petits cridant la mare perquè s'havien perdut, les oracions d'alguna vella, els renills dels cavalls aviats escampats per tot arreu i d'altres morts al costat dels arbres on els havien lligat. De gosset ja no se'n veia cap

perquè van desaparèixer a mesura que els aliments per les persones van anar escassejant.

En entrar en terra francesa em quedava a la butxaca tant sols unes ametlles de l'hort del meu padrí "fusteret" i, aquesta vegada, "els ruquet" volia seguir-nos..!

Al capvespre, soldats senegalesos ens van fer pujar en camions coberts de lona, vessant de massa plens de refugiats patint molt de fred i de fam. Els més petits estaven molt estranyats de veure persones de color, perquè no n'havien vist mai cap.

Ens baixaren dels camions al primer poble francès que se'n diu "Le Boulou". Ja estàvem a cobert dels bombardejos i de la metralla... Al mig de la plaça del poble, equips de la "Creu Roja" i de comitès francesos d'ajuda a l'Espanya Republicana, ens donaren pa, menjar i, fins i tot, xocolata!. Hi vàrem dormir una nit en un espai on centenars de refugiats havien dormit abans que nosaltres. El record que ens quedà d'aquesta nit fou que, alguns dies més tard, estàvem plens de polls.

Allí, les autoritats separaven la gent en dos grups: d'un costat, les dones, infants i vells, i d'un altre, els homes vàlids i els soldats (la meua mare va declarar que el meu germà Josep no tenia encara 16 anys i es va poder quedar amb nosaltres). Els del primer grup els van portar a diferents regions de França, els altres els van posar en

Arribada de refugiats a França. Distribució de sopa als infants espanyols.

campes de concentració, tal com els de Argelès-sur-mer, Saint-Cyprien, Agde, Bram (al Roselló) i Gurs (prop del País Basc).

Afortunadament, la nostra estada a Boulou fou curta. Quan vàrem marxar d'allí, encara sentíem el soroll dels canons que continuaven disparant. No vàrem parar fins que la frontera pirenaica va estar completament ocupada per les topes franquistes: el dia 11 de febrer. A partir de llavors, els republicans que buscaven exili a França (com el pare i els oncles) van haver de travessar les muntanyes clandestinament.

Els infants espanyols acollits per les famílies franceses

Un tren especial ple de refugiats (únicament, dones i infants) ens va transportar des dels Pirineus fins a les muntanyes dels Vosges (nord-est de França) prop del Ballon d'Alsàcia.

Varem viatjar tot el dia i, a cada aturada del tren, sempre hi havia gent que ens donava menjar i llet pels més petits i que ens reconfortava.

Varem arribar a la província de la Haute-Saône. Llavors, a cada estació baixava una o dues famílies. Nosaltres baixarem a Lure. Varem passar la nit a l'hotel.

Finalment, un camió ens va portar fins a un poblet anomenat Pla Plancher-Bas. Les autoritats municipals es van fer càrrec del nostre grup. Estava compost de quinze

Plancher-Bas. Alumnes de l'escola -1939. (1-Ma. Carme, la meva cosina; 2-El Sr. Mathivet, el mestre; 3-Jo; 4- Ramona, la meva germana; 5-La Cinteta, cosina meva; 6-7-8-Els meus cosins Lleonard: Josep, Anton i Lluïset; 9-Fernande, la nena de la meva família francesa.

persones. Un cop aposentats, la gent ens va portar vestits, abrics, sabates i molt menjar. Els deu més joves vàrem ésser acollits en cases particulars de famílies franceses obreres. A cal Lombard i a cal Eloi van acollir els meus quatre cosinets. La meva germaneta, Ramona, o fou per la família Cardot, i jo per la família Grisez. Totes aquestes famílies tenien fills o filles de la nostra edat. La filla dels Grisez es deia Fernande i tenia la meva edat.

Durant moltes setmanes no sabíem on paraven els nostres pares i oncles. Aquelles famílies van fer moltes gestions i, finalment, la Creu Roja Francesa va informar-nos que el meu oncle, Ton del Matiner, i el meu pare (refugiats al Rosselló, entre mig milió d'exiliats, es trobaven en aquells moments al camp de Bram (no molt lluny de Carcassonne), després d'haver estat internats al camp de la platja d'Argelès-sur-Mer, vigilats per soldats senegalesos. L'oncle, Pepe, estava al camp de Saint-Cyprien.

Estimàvem molt a les famílies de Plancher-Bas. Les

Plancher-Bas. La família Grisez (la meva família d'acollida). A baix, d'esquerra a dreta: Fernande Grisez, la meva germana Ramona i jo.

Grup de refugiats a Plancher-Bas.

nostres mares les ajudaven com podien: a cosir, a fer jerseis i vànoves de ganxet, a fer munts d'herba fresca al temps de la sega i a recollir-la, quan ja estava seca, per donar-la com aliment a les vaques durant l'hivern.

Avui, encara mantenim relacions estretes amb la descendència d'aquells que foren la nostra família francesa i que aconseguiren alleugerar les nostres cicatrius, morals i físiques, ocasionades per casi tres anys de guerra i pel ostre tràgic èxode.

Cinta Canals (la meva mare) i Antònia Tarròs (la meva tia), a Plancher-Bas.

“Centre d’Acolliment dels Refugiats Espanyols” o “Camp d’Internament” de MIELLIN

A primers de setembre de 1939 (quan la guerra fou declarada contra Alemanya) les autoritats franceses van decidir el reagrupament dels refugiats espanyols de tota la província, en un “Centre d’acolliment” prop del poblet de Miellin.

El “Centre” (o camp d’internament) era una vella serradora desafectada des de molt temps. Es trobava ubicada entre dues altes muntanyes cobertes d’avets (drets i orgullosos com els “hidalgos”), la qual cosa ens aïllava del món exterior. Des d’aquell indret no es veia cap casa, cap ésser humà, ni tampoc cap animal (ni tan sols domèstic). Tot just la punta del campanar de Miellin emergia, més enllà, d’entremig de les muntanyes: era l’única senyal de civilització en aquell indret. Allí i així vaig viure durant set mesos amb les meves famílies: els Moyà-Canals, els

Moyà-Tarrós i els Lleonard-Puig.

Quan nosaltres vàrem arribar al camp d’internament, centenars de persones (catalanes i castellanes) ja s’hi trobaven agrupades. Ens van rebre amablement. Però aviat em vaig sentir angoixada enmig d’aquell univers que ens envoltava, ens tapava i ens aïllava com si es volgués amagar la nostra existència... I, a més, les escenes que es representaven al meu davant, augmentaven la meua ansietat: algunes pobres velles, vestides de negre, estaven pacientment reunides assentades a terra, a la vora d’un foc, a fora del Centre, fent bullir una espècie d’herba per poder menjar-la. A mi em semblava que encarnaven la imatge d’una maledicció bíblica..!

Camp de Miellin – octubre 1939. D’esquerra a dreta: el meu germà, Josep; Ramona, la meva germana; la meva mare i jo

A l’interior del “Camp” – falta d’higiene

L’interior del camp em causà esglai. Taules i bancs rudimentaris, de fusta mal ribotada, servien de refectori. Els dormitoris semblaven destinats per allotjar-hi soldats. Cada dormitori contenia quatre bastiments fets de fusta i recoberts de palla. En cada un d’ells dormien 25 persones (és a dir, 100 persones per dormitori). L’espai era tant reduït que, durant la nit, ningú no gosava girar-se per no molestar els veïns.

Els homes d’edat avançada i els adolescents dormien a part. El meu germà Josep, també. Els farcells es posaven sota dels bastiments que quedaven a uns trenta centímetres

de terra.

Dins del “Camp” no hi havia aigua corrent, ni lavabos, ni llibres, ni diaris, ni ràdio, ni metges, ni infermeres... Una sola bombeta penjava al mig de cada dormitori, la qual, bellugant d’ací cap allà pel vent que s’infiltrava pels ventallons de la teulada, ens deixava a les fosques al cap vespre.

La primera nit que vaig passar al camp em va fer recordar i viure de nou una d’aquelles nits del nostre èxode on, a l’atzar del nostre peregrinatge, dormíem sovint per terra. A les vuit del matí ens donaren una tassa de cafè i la ració de pa per tot el dia. Jo vaig menjar-me’l tot seguit...!! Els aliments que ens servien al migdia i al vespre no variaven mai ni el diumenge, en el dia del senyor!, és a dir, lleties, patates o pèsols secs, acompanyats de bocinets d’una carn que, ni tan sols el diable, podia endevinar de quin animal provenia. Els primers dies, la vista de cucs surant per damunt del menjar, m’impedia d’empassar-me un sol mos; ben aviat, però en un no res m’ho vaig menjar tot.

La gent gran començava a dir que si patíem gana era perquè el govern francès havia transferit a Franco tot l’or que el govern republicà espanyol havia bloquejat a França.

Algunes setmanes més tard, en lloc de la Creu Roja, camions de propaganda franquista arribaren al camp a exhortar-nos de retornar a la nostra pàtria. Es mostraren garants de la nostra impunitat. Algunes persones se n’anaren. Les més velles deien “morir per morir ens estimem més fer-ho a casa nostra” Marxaren just al moment en el qual les cartes rebudes dels nostre familiars d’Espanya ens anunciaven (amb totes les precaucions necessàries a causa de la censura) que les coses anaven molt malament: molts republicans estaven empresonats i molts altres afusellats.

Enyorança

“Quan de tu s’allunya, d’enyorança es mor” – deia el poeta Jacint Verdaguer, parlant de Catalunya..

Jo enyorava el meu poble, Arbeca: la meva casa, les amigues, l’escola, i els meus mestres: les senyoretas Carme i Maria i molt també el Sr. Bigatà. Enyorava el carrer i la plaça Major on ballaven sardanes; els camps d’oliveres, l’hort del padrí Fusteret; el Canal d’Urgell, les ruïnes del castell i, fins i tot, el Tossal Gros, la Bassa, Bovera...i el Pla dels Rufians..!

Les nostres condicions de vida empitjoraren quan arribà l’hivern. El termòmetre baixà fins a 20° C. Només hi havia una estufa en cada dormitori. Per escalfar-se les dones i els petits no s’aixecaven del jaç de palla, abrigats sota les mantes. Feia tan fred que, ni nosaltres els adolescents, gosàvem sortir a fora per a rentar-nos: l’aigua del riu (on rentàvem també la roba) estava gelada ...i les latrines igualment..!

El fred, la insuficiència d’higiene i d’aliments, provocaren

malalties i contagis. Al nostre dormitori, la sarna contaminà molta gent. A mi no em deixaven assossegat ni dormir durant la nit. El joves ja no ploraven, com si es reprimissin de vessar les llàgrimes, per no entristir més les seves mares.

Els nostres cossos es van cobrir de pústules i sols disposàvem d’aigua de lleixiu per curar-nos; el remei em semblava pitjor que el mal. Els malalts foren evacuats cap a l’hospital de Lure. La meva cosina Maria del Carme, també.

Com que no hi havia cap metge dins del camp, en el decurs d’una nit, tres nens petits van morir del “croup” (la diftèria) just abans de Nadal.

La meva germaneta, Ramona, va dir tot mirant cap dalt: “Guaita enlaire, Aurèlia. Al Cel hi ha tres estelets nous. És la Santa Verge, segurament, que els ha penjat allà pels tres nins que han marxat del camp”.

...I la nostra lluita per sobreviure continuà enmig d’aquelles muntanyes esplèndides, ara que estaven recobertes d’un mantell blanc de neu.

A fora tot era assossegat i quietud. No se sentia cap soroll, cap cant d’ocell, ni cap campana tocant a missa. De vegades, solament a l’aurora, algun crit d’animal a la recerca de la seva supervivència, em despertava.

Mentrestant, el Govern francès, que tenia necessitat de mà d’obra per reemplaçar els soldats mobilitzats, va treure un munt d’espanyols dels camps.

Llavors, el meu pare i el meu oncle treballaven al nord de França, en una fàbrica de lli, ubicada no molt lluny de Caen, capital de la província de Calvados. Quan tinguessin els diners suficients per pagar el nostre viatge podrien treure’ns del Camp. Però estàvem lluny d’ells i el viatge era molt llarg..!

La solidaritat

La solidaritat entre els refugiats existia: latent, discreta, callada i muda. Qui havia abrigat els peus a la iaia mentre sa filla estava obligada a pelar patates tot un matí? Qui havia deixat aquell bocinet de pa al capçal de la pallissa del Lluïset? Qui havia fet aquelles sabatilles de punt amb la llana d’un jersei vell pel bebè de la Berta?. Jo escrivia cartes en francès pels uns i els altres. Acceptava els cinc centímetres que de vegades em donaven. Servien per a comprar pa. Sols l’home de la Berta (un soldat ferit durant la guerra) estava autoritzat a sortir del Camp.

Un dia tinguérem la joia de rebre la visita de dos familiars de Plancher-Bas. Vingueren a veure’ns malgrat la seva edat, malgrat les dificultats de transport a través de les muntanyes i malgrat el rètol a l’entrada del Camp, indicant: “lloc contagiós”. Ens portaren abrics, menjar i ens donaren notícies de les nostres famílies franceses i dels joves que es trobaven al front. La seva presència ens donà força i ens va salvar de la malenconia que ens torturava.

També ens encoratjaven en algunes vesprades recreatives organitzades per la gent jove, celebrades al refectori, durant les quals intentàvem oblidar l'atmosfera pesant d'aquell indret.

Les andaluses cantaven "María de la O" i "María Salomé", les "Mañicas" cantaven "Jotas" i, tots junts, alguns cants de la guerra civil espanyola. Però, quan les catalanes cantaven "L'emigrant" o la sardana "Catalunya Plora", jo em posava molt trista.

El dia 16 de febrer de 1940 abandonàrem el camp per retrobar-nos amb els nostres pares. Feia més d'un any que

no els havíem vist. Deixarem allí la tia Maria Leonard amb els seus tres fillets, esperant que ben aviat el seu marit també els podria treure d'allí.

Des de dalt del camió que ens emportava vaig donar l'última mirada endarrere i vaig veure, a través d'un remolí de neu, un munt de refugiats que ens cridava: "salut companys". A mesura que ens allunyàvem, el Camp i tots ells devingueren invisibles. Invisibles als meus ulls, però el records d'aquells esdeveniments no s'esborraran mai de la meva memòria.

Marxàrem d'allà sense haver vist mai el poblet de Miellin.

Vista de l'emplaçament del camp de Miellin.

TALLER PROPÍ I VENDA DE PRODUCTES EXCLUSIUS

C/ Drac de Sant Jordi, 19 - Tel. 973 160 328 - 25148 ARBACA

Av. dels Portals núm. 19
Tel 973 160 348